

Elena Ferrante: Amalian rakkaus

PM/30 ADMIN

Elää Napolissa ja kuolla – MARJATTA RIPSALUOMA (17.9.2019)

Elena Ferranten *Amalian rakkaus* tuo esille samantyyppisiä ihmisiä kuin hänen myöhempi Napoli-sarjansa.

Tässä näkyy perhe, sen suhteet ja ennen kaikkea miten ihmiset joskus ehkä 1970-80-luvuilla kohtelivat toisiaan. Napoli on näyttämö, mutta se voisi varmaan olla missä tahansa päin Italiaa.

Napoli taitaa olla jonkinmoinen portti etelään. Maantiede on aina myös kohtalo.

Ferranten romaanin kertojamina on noin 40-vuotias nainen, Delia nimeltään. Kyse on ajallisesti tiiviistä tapahtumasta: Amalia-äiti kuolee ja haudataan, mutta kukaan ei ole kiinnostunut siitä mihin äiti kuolee. Tai miten Amalia-äiti tuli hukkuneeksi. Sitten vanhin tytär Delia joutuu kirjaimellisesti siivoamaan sotkua, josta tulee lopulta hyvin henkilökohtainen. Ihmiset ovat sotkuisia olentoja.

Amalia ja Delia-tytär ovat tunteneet toisensa, äiti ja tytär, mutta muistoihin tulee väliin on isä. Isä on mustasukkainen, siksi vaimo pitää hakata vähän väliä. Tietynlainen katse tai nauru riittävät todisteeksi vaimo-Amalian uskottomuusyrityksistä. Lisäksi paikalle, Delian puhuteltavaksi, ilmestyy Amalian miesystävän poika myöhemmiltä vuosilta, joka on yksi lisää omituisten miesten galleriaan. Amalia erosi mustasukkaisesta miehestä ja ehti vähän elääkin, ehkä. Sitten hän jo kuolee. Delia yrittää selvittää mitä äidille tapahtui ja miksi.

Romaanissa on kohtausta jossa isä hakkasi äidin oikein pahasti ja lapsi näki sen. Perheen lapsia suljettiin välillä komeroihin, joissa he luulivat kuolevansa. Elämänmeno on tuskallista, siihen ei mahdu paljon naurua tai iloa. Vaikka sitten kun on syytä, maailma valostuu kerta kaikkiaan, silloin tällöin. Keskellä ovat äidit ja tyttäret, joiden ei missään nimessä kannattaisi koskaan lähestyä ensimmäistäkään miestä, ei siinä ympäristössä. Ehkä ympärillä on ihmisiä, jotka eivät pidä niin pidäkkeettömästä väkivallasta. Mutta ei perheiden yksityisyyteen pidä mennä sotkeutumaan.

Delia ei asu kotonaan eikä Ferrante kerro hänen elämästään kovin paljoa. Hän asuu Roomassa. Sieltä ei ole pitkä Napoliin, kulkuväline on paikallisjuna. Romaanin aikajana on vain kaksi, kolme päivää. Tempo on nopea ja Delia käy kuumeisesti läpi Amalian elämää. Delia, vanhin tytär kiinnittää erityisesti huomiota äitinsä vaatteisiin ja antaa niille merkityksiä.

Hän tapaa äidin naapurin, tapaa äidin miesystävän tai oikeastaan vain näkee ja hyvin omituisesta paikasta, jonka hän muistaa lapsuudestaan, tapaa isänsä. Muut sisaret lähtivät pois heti hautajaisten jälkeen, pakenivat. Alkoi erään matkalaukun penkominen, sitten hän tapasi enonsa, äreän vanhan miehen. Delia teki alustavan pesänselvityksen nopeasti. Toivottavasti hän sai päänsäkin järjestykseen.

Ympäristö

Rapistuneet rakennukset ovat Napoliä slummeineen, Delia tuntee ajoittain olevansa eksyksissä, joku rakennus on purettu ja tilalle on tuotu betonirumilus niin kuin kaikkialla maailmassa. Taustalla on se fakta, että Napoli pommitettiin pahoin lokakuussa 1943. Tätä yksityiskohtaa en ole Napoli-sarjan teosten yhteydessä keksinyt tarkistaa.

Slummit voivat siis olla osin amerikkalaisten pommittajien aikaansaamia. Tietysti Euroopan mailla on ollut kaikilla omat tragediansa. Delia kulkee paikasta toiseen lapsuuskaupungissaan ja on tukehtua pakokaasuihin. Kadut ovat kapeita ja talojen välisiin kuiluihin mahtuu sankka savupilvi, tiivis. Autojen aikakausi on tullut nopeasti.

Teollistuminen on alkanut Italiassa, varsinkin pohjoisessa, jo selvästi 1800-luvun aikana, mutta Napoli ei ehkä ole päässyt osalliseksi muusta kuin saastumisesta. Lehti uutisista ja dokumenteista tiedetään että Napolissa on krooninen jätehuolto-ongelma. Se on "bisnestä".

Romaanin alun absurdit kohtaukset ovat hautajaisista. Ne on kuvattu yksityiskohtaisesti, Ferrante käyttää kiivasta ironiaa. Isä on poissa ja ollut jo kauan, Delian mielestä hyvä juttu, mutta siskot suuttuvat hänelle siitä huomautuksesta.

Äiti ei ollut vielä kovin vanha, mutta väsynyt hän oli. Kuolema on klassinen myös sillä tavalla, että äiti on kuollut Delian syntymäpäivänä. Lapsi ajattelee ehkä olevansa niin tärkeä että äidin on kuoltava juuri hänen syntymäpäivänään! Delia pyytää saada olla arkun kantajana, mutta ei käsitä että eno ja miesserkut ovat pitempiä, hän saa arkun kyljen kolhaisemaan olkapäätään, mutta viime hetkellä saa itsensä oikaistuksi.

Arku saadaan autoon ja se lähtee. Siskot sanovat Delialle pikaisesti näkemiin ja lähtevät. Joku vanhempi ihminen yrittää lohduttaa Deliaa, joka ei ole puhetuulella eikä itke.

Lapsuustraua?

Amalian kuolema herättää Delian muistamaan lapsuuden asioita. Delia kelaapa tapahtumia päässään, mutta kirjan nimi on Amalian rakkaus. Alkuperäinen nimi on *L'amore molesto*, joka ei viittaa rakkauteen vaan hyväksikäyttöön. Kertomukseen tarvitaan väistämättä äiti ja tytär niin että siitä lähtee syntymään draaman kaari.

Kirja ei ole synkkä jeremiaadi, vaan se on rakennettu ympäristön ja Delian syitä ja seurauksia miettivän pään keskusteluksi, hänen silmänsä ovat auki ja hänellä on kova kiire. Delian eno tulee mukaan kun Delia tahtoo mennä Vossin sisarusten liikkeeseen, jonka näytekuukuihin hän loi kaipaavia silmäyksiä nuorena. Delia tarvitsee alusvaatteita.

Hän on ottanut malliksi mukaan Amalian luokse jääneestä matkalaukusta joitakin vaatteita. Silloin oli jo selvää että useilla ihmisillä oli asuntoon avaimia ja matkalaukku otti ja käveli paikalle ovikelloa soittamatta. Enon puhe kuuluu taustalla. Eno ei kuitenkaan tule liikkeeseen sisälle ja Delia katsoo:

"Sisäänkäynnissä oli vanha ovi, jonka keskiosa oli lasista ja jonka yläpuolen kaarisyvennykseen oli kaiverrettu kolme V-kirjainta ja perustamisvuosi, 1948. Lasi oli opaakkia, enkä tiennyt mitä sen toiselle puolen oli."

En tiedä mitä on opaakki. Tuskin se on suomen sana. Mutta kolme V-kirjainta ovat olleet kuolleen Amalian rintaliiveissä, uusissa sellaisissa. Delian mielestä äiti ei tuhlaa sellaisiin rahojaan.

Mutta sitten: naisten alusvaatemylän seinällä oli maalaus. Muistan Ferranten Napoli-sarjan tarinan, jossa Lilalla on kenkäkauppa ja sen seinällä on maalaus, ei mikään tusinamaalaus, oikea öljyväriyö. Kirjoittavatko romaanikirjailijat aina vain uudelleen samaa kirjaa? Vai onko 1940-50-luvuilla myymälöissä ollut tapana pitää somistuksena maalauksia? Aivan samoin Napolista kerrotaan että siellä lauletaan ja soitetaan aina. Ehkä pakokaasu on nyttemmin vienyt ihmisten laulupalut.

Tietenkin jokainen kirjailija ottaa ympäristön kuvat tekstiin mukaan. Kaupassa Delia joutuu vastakkain uudenlaisen käyttäytymisen kanssa. Delia muistaa kaupassakäynnit Amalian kanssa:

“Ehkä Amalia olikin uneksinut koko elämänsä ajan voivansa esiintyä tuolla tavoin: maailmannaisena jonka ei tarvitse kumartuessaan painaa kaula-aukkoaan kiinni kahdella sormella tai nostaessaan polvensa toisen päälle kiskoa hameensa helmaa alemmas. Ehkä hänkin olisi halunnut nauraa suu auki, käyttää näyttäviä koruja ja antaa vartalonsa huokua lupausta kaikkiin suuntiin yhtä aikaa, leikkiä säädyttömyyden pelikentillä yhteisymmärryksessä miesten kanssa.”

Yksi kertomuksen kiemura on eri ihmisten yhteys juuri tähän kauppaan. Kaupasta tulon jälkeen Delia tapaa enonsa kadulla ja miettii tilaansa:

“Minulla oli sellainen olo kuin olisin hukannut itseni jonnekin enkä enää tiennyt minne. Olin hengästynyt, liikkeeni olivat liian nopeat, hallitsemattomat ja malttamattomat kuin ihmisellä, joka etsii jotakin kiireessä. Ajattelin tarvitsevani kamomillateetä ja työnsin Filippo-enon ensimmäiseen via Scarlattilla vastaan tulevaan kahvilaan.”

Mutta eno tahtoi puhua entisestä vaimostaan, joka oli surullinen. Ferrante esittää henkilöistään huomautuksia Delian pään sisällä. Siitä syntyy merkillinen keskustelu, ooppera ties kuinka monessa näytöksessä tai veijarinäytelmä. Jos Delia olisi elävä ihminen, hän puhua pulputtaisi jatkuvasti. Olisi taatusti unohtanut hengittääkin.

Julia Kristeva

tuli mieleeni ja otin hänen kirjansa *Puhuva subjekti* ja löysin yhden pitemmän tekstin joka käsittelee perheen dynamiikkaa. Kristeva on Bulgariassa syntynyt ranskalaistunut psykoanalyytikko ja hieno esseisti. Kirja on siis suomennettuja tekstejä ja minun taustalukemistokseni osui teksti nimeltä *Likaisuus muuttuu saastaksi*. Tämä on julkaistu nimellä *De la saleté à la soillure* ja vuonna 1980 julkaistun tekstikokoelman nimi oli *Pouvoirs del'horreur. Essai sur l'abjection*. Éditions du Seuil, 1980.

Pitkässä tekstissä käydään läpi eurooppalaisen psykoanalyysin tekijöitä ja näkijöitä. Sen pohja on psykoanalyttinen mutta siinä on myös filosofiasta ja semiotiikasta kiinnostuneille pureskeltavaa, tässä äitisuhteesta:

“Äiti koodataan ‘abjektiksi’, ja tämä osoittaa tiettyjen yhteiskuntien tunnustavan naisten tärkeyden (matrilineaarinen tai sukuliittoihin perustuva polveutumisen, endogamia, lisääntymisen ratkaiseva merkitys sosiaalisen ryhmän eloonjäämisessä jne.). Näissä yhteiskunnissa symbolinen ‘ulossulkemisen pakko’, joka on itse asiassa yhteisöllisen olemassaolon perusta, ei ole riittävän voimakas padotakseen naiseuden kuvottavan tai demonisen mahdin. “ (Puhuva subjekti, s. 193)

Tämä romaani on lyhyt ja kurinalaisesti kirjoitettu pieni helmi. Tällaista on feministinen proosa, ei epäilystäkään. En tiedä mitään niin kutsutusta naistutkimuksesta, mutta minulla alkoi lukemisen myötä olla sellainen olo, että kirjailija Elena Ferrante on aika hyvin perehtynyt feministiseen tutkimukseen.

Myös feministien äidit kuolevat joskus. On hyvä että muutamat heistä saavat kirjoitetuiksi äideistään. Siitä suhteesta nimittäin riippuu paljon tulevaisuuden ihmisyhteisöjen terveys sanan laajassa merkityksessä. Tuskin tekstin Amalia on yksi yhteen kenenkään oikean äidin kanssa, mutta tämä romaani on omistettu Ferranten äidille.

Suomennos on paikoin vähän kompasteleva, mutta kun en osaa italiaa, niin olen kiitollinen tästäkin. Luen vahvaa italialaista proosaa, eurooppalaisuutta parhaimmillaan!

Elena Ferrante: *Amalian rakkaus*. Suom. Taru Nyström (2005, uusi laitos 2019, suomennoksen tarkistus Marjut Karasmaa-Donovan, alkuperäisteos 1999) 192 s.

Marjatta Ripsaluoma on vaasalainen kriitikko.